

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית שבת פרשת ויגש תש"פ לפ"ק

יצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קמ"ג

שאדמת הכהנים לא קנה, לכאורה אין בה תועלת להודיענו זאת, ומה נפקא מינה לנו בזה.

ובפשטות יש לומר דיש בזה מוסר השכל על ענין הכרת הטוב, דאיתא בתרגום יונתן (מז-כא) דסיבת הדבר שלא קנה אדמתם, דחמון ליה זכותא, בזמן דבעא רבוניה למקטליה, שזבוהי מן דין דקטל ע"ש. אך צריך ביאור דהא בקרא נאמר טעם אחר, כי חוק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה, על כן לא מכרו אדמתם (מז-כב). אמנם יש לומר כי בידו של יוסף היה לבטל חוק זה, כי שנות רעבון שאני משאר שנים כתיקונם, ובמצב כזה אי אפשר להמלך להאכיל הכהנים חנם. ומה גם שכנראה שרק אדמתם לא קנה, שזה היה כבר בשנה השנית, אבל מתחלה כשקנו בכסף ושוב במקניהם, שם לא נאמר כי הכהנים לא הוצרכו לשלם, ועל כרחך כי שנות הרעב שאני, ואם כן היה יכול יוסף ליטול גם אדמתם, אך מחמת הכרת הטוב העמיד החוק הקדום כדי להכיר להם טובה על העבר. – ולהלן נאמר, וישם אותה יוסף לחק עד היום הזה על אדמת מצרים לפרעה לחומש, רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה (מז-כז). ולכאורה סיום הכתוב מיותר לגמרי, שכבר אמר זה מתחלה. ויתכן שיוסף עשה אותה לחוק עולם, שלא יוכלו לשנות זה, כי אדמת הכהנים לעולם לא יהיו לפרעה, וכל זה משום הכרת הטוב להכהנים שעמדו לצדו עשרים שנה מקודם.

*

אך יש לומר בזה עוד, דהנה מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כז) שפרעה כתב לשרה שטר כתובה כשלקחה,

מהרו ועלו אל אבי, ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף וגו', רדה אלי אל תעמוד, וישבת בארץ גושן, והיית קרוב אלי (מה-ט). ברמב"ן היה יוסף יודע באביו שלא ירצה לעמוד בארץ מצרים אשר שם הבירה למלכות, על כן שלח לו מעתה כי בארץ גושן יושיבנו ע"כ. ויש להבין למה בחר בארץ גושן דייקא, ומהו שדקדק שבזה 'והיית קרוב אלי'.

ופרעה אמר גם כן, וקחו את אביכם ואת בתיכם ובואו אלי, ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים (מה-יח). וברש"י ארץ גושן ע"כ. וכן נאמר להלן, במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך, ישבו בארץ גושן (מז-י). ומשמע מזה שגושן היה המקום המובחר ביותר מכל מצרים. ולכאורה למעלה מזה נאמר, ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך וגו', בעבור תשבו בארץ גושן, כי תועבת מצרים כל רועה צאן (מו-לד). ומשמע מזה שהמקום היה מוגבל להאנשים הפחותים שהיו לתועבה בעיני מצרים, ואיך נתנו להם מיטב הארץ, ולא ישבו בה חורי הארץ.

*

ישוב אמר, וישוב יוסף את אביו ואת אחיו, ויתן להם אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ בארץ רעמסס כאשר צוה פרעה (מז-יא). ושוב הפסיק בשנות הרעב שמכרו כולם אדמתם לפרעה, רק אדמת הכהנים לא קנה, ואחר כך חזר שנית, וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד (מז-כז). ויש להבין למה הכפיל שוב הפסוק האחרון. ואם רצה להוסיף ויפרו וירבו, הוי ליה לכוללו בפסוק הראשון. – וגם עצם הדבר שהודיענו הכתוב

וטעם הדבר כי באותו דבר יש בו ניצוצות קדושות של נפשו ולכן יחפץ בו, כי בעסקו בו כדת של תורה להשמר מהאזהרות שנאמרו בו, איסור אונאה רבית מדות ומשקולות גניבה וגזילה וכדומה, אז יעלה הניצוצות הקדושות שבו לשורשו. וכמו כן הוא בענין הנישואין, שכל אחד נושא בת זוגו אשר היא משורש נפשו, וזהו שאמרו חכמים (קידושין מא.) אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, הטעם כי הרבה שלוחים לאדם בעניני שידוכים, ומי יודע איזה מנת חלקו וגורלו, והיה הנערה אשר תיטב בעיניו היא האשה אשר הוכיח ה' לו משורש נפשו ונשמתו ע"ש.

והרה"ק רבי צדוק הכהן זצ"ל כתב עוד יותר, כי נפשו של אדם מתפשט בממונו, ולכן חמורו של רבי פנחס בן יאיר לא אכל דמאי (חולין ז.), מחמת קדושת נפש בעליו שנתפשט אפילו בחמורו. כי אמרו (שם) שרבי פנחס בן יאיר היה נזהר מאד באכילתו, שלא היה רגיל ליהנות מאחרים ע"כ. ושמעתי מאחי הגה"צ רבי שלמה זלמן זצ"ל אב"ד תולדות אהרן, לבאר בזה מה שאמרה תורה (שמות כא-כט) גבי שור מועד שהמית אדם, השור יסקל וגם בעליו יומת, בידי שמים (סנהדרין טו.), והוא תמוה דבשביל שורו שהזיק, שהבעלים הם רק כעין גרמא יתחייב האדם מיתה. אך להנ"ל מובן, דאם האדם בעצמו היה נקי מדררא דאכזריות ורציחה והלבנת פני חבירו ברבים דהוי כהורגו, אז לא היה במציאות ששורו שהוא חלק נשמתו יהרוג את האדם, ומכיון שאנו רואים ששורו המית אדם, הרי זה לסימן כי גם בעליו יומת, שהוא גם כן כרוצח, אף שאין עדים והתראה, מכל מקום ממיתה בידי שמים לא פלט ודפח"ח.

ומעשה נחזור לענינינו, דכיון דארץ גושן היתה ממונה של שרה אמנו, שגדרה עצמה מן הערוה בהיותה בבית פרעה, על כן קדושה זו התפשטה גם בממונה, וארץ גושן גדורה היא מערוה. וזהו עומק הכוונה מה שאמרו חז"ל (ויק"ר לב-ה) שרה אמנו ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה, ונגדרו כל הנשים בזכותה ע"ש. כי חוץ מהדברים כפשוטן, שקדושת האדם מתפשטת על הבנים שהם נתח מהאדם, יש בזה עוד, שכיון שקדושתה התפשטה על ארץ גושן, ושם היו יושבים ישראל במצרים, על כן היו כל הנשים גדורות בזכותה.

וכתב לה את ארץ גושן לאחווה. וכשהשכים בבוקר נבהל ונחפו שלא קרב לשרה, קרא לאברהם ואמר לו, הרי אשתך וכל שטרות מתנותיה עמו, לך ואל תעמוד בארץ הזאת, שנאמר (יבט) הנה אשתך קח ולך ע"כ. ומבואר בדעת זקנים לבעלי תוספות בפרשתנו (מו-כט), שארץ גושן היתה אחר זה בגבול ארץ ישראל שנאמר (יהושע טו-גא) גושן וחולון וגילה. כי גושן נתן פרעה לשרה אמנו, ולכך בחרו בה ישראל ונפלה בחלקם, ולא ערערו בה מצריים ע"כ. אם כן ארץ גושן היתה אחוזת האבות זה יותר ממאתים שנה, ולא ערערו בה מצרים, ולכן אמר יוסף ליעקב שפיר, שישבו בארץ גושן, כי היא באמת ארצם מימי קדם.

אך באלשיך הקדוש בפרשתנו הוסיף עלה, אמר וישבת בארץ גושן, לומר אינך מסתופף תחת טומאת השר, כי אין טומאה מרחפת שמה כיתר גבול מצרים, כי ניתנה במתנה גמורה לשרה אמנו, ומצדה שרתה קדושה במקום ההוא, וזהו וישבת בארץ גושן ע"כ.

ונרחיב הדברים עוד יותר, דהנה בספר צוואת הריב"ש (דף יג) הביא ממרן הבעל שם טוב זי"ע, דלכן איתא בגמרא (ראש השנה כו.) התורה חסה על ממונם של ישראל, כי זה כלל גדול שכל דבר שאדם לובש או אוכל או משתמש בכלי הוא נהנה מהחיות שיש באותו הדבר, כי לולא אותו הרוחניות לא היה שום קיום לאותו הדבר, ויש שם ניצוצות קדושות השייכים לשורש נשמתו. ושמעתי כי זה טעם שיש אדם שהוא אוהב דבר זה ויש אדם ששונא דבר זה ואוהב דבר אחר. וכשהוא משתמש באותו כלי, או אוכל מאכלים אפילו לצורך גופו, הוא מתקן הניצוצות, כי אחר כך הוא עובד באותו כח הבא לגופו מאותו מאכל או מלבוש או שאר דברים, בזה הכח עובד להשי"ת, נמצא שעל ידי זה הם מתוקנים. לכך פעמים יארע כשכלה כבר לתקן כל הניצוצות שהיו באותו דבר השייכים לשורש נשמתו, אז לוקח ממנו השי"ת אותו הכלי, ונותן לאחר ששייכים הניצוצות שיש באותו הכלי לשורש אחר וכו'. לכך צריך אדם לחוש על כליו ועל כל דבר שיש לו, היינו מצד הניצוצין שיש שם, בכדי לחוס על ניצוצותיו הקדושים עכ"ל (והאריך בזה בספר בעל שם טוב סוף פרשת ויחי).

ובייטב לב (פ' בהר עה"פ וכי תמכרו) כתב, דכמו כן בעניני משא ומתן כל אחד עוסק במסחר החביב לו,

והנה שוב באו שנות הרעב, אשר כל אחד הוצרך למכור לפרעה אדמתו, ותהי הארץ לפרעה. ועבור זה את העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו (מז-כא). וברש"י לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בחברתה ע"ש. ואם כן הגם שיוסף כלכל את בית אביו לחם לפי הטף, מכל מקום אין לעורר קנאת יושבי הארץ שהם ניוונים חנם, והיה מן הראוי שגם מהם יקח יוסף את ארץ גושן לפרעה כמו שעשה לכל העם. ואם כן יכנס ארץ גושן תחת רשות פרעה, ותתפשט טומאתו בתוך רכושו, ויאבד מארץ גושן מעלתה הקדושה, על כן השאיר יוסף חוק פרעה, שהכהנים של כל יושבי הארץ אין צריכים למכור אדמתם, וממילא לא העביר אותם לערים ונשארו כולם במקומם. והרי יעקב הוא כהן לעם ישראל, על כן אין בית יעקב צריכים למסור ארץ גושן לפרעה, ואין צריכין לשנות את דירתם. ואם כן חוק זה היה טובה עצומה לעם ישראל, שאין צריכין למסור ארץ גושן לפרעה. וזהו שסיים הכתוב אחר זה, שאם כי כל העם העביר מקצה גבול מצרים ועד קצהו, מכל מקום לא כן היה בבית יעקב, אלא יושב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה, כי הכהנים לא הוצרכו למסור אדמתם. ועוד יותר עשה יוסף, כי חשש מי יודע מה יולד יום אחר מותו, אשר אז יטלו מהם אדמתם כאשר יגיע שנת רעב. על כן וישם אותה יוסף לחוק עד היום הזה וגו', כמו שהיה אז בימיו, שרק אדמת הכהנים לא היתה לפרעה, שזה תהא חוק תמידי לדורות עולם.

*

והנה בשבוע הבעל"ט חל תענית עשרה בטבת, אשר בו צרו על ירושלים, התחלת החורבן. וידוע מאמרם (וימא ט:): מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצות ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד ג' עבירות עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים ע"ש.

וכבר נרמז זאת גם בפרשתנו, ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צואריו (מה יד). וכתב רש"י ויבך על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופו ליחרב, ובנימין בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב (מגילה טז): ע"כ. וביאר הרה"ק

ושפיר מובן מה שבחר יוסף את ארץ גושן לבית יעקב, כי ארץ מצרים כולה היתה ערות הארץ, שטופי זמה (רש"י יב-ט), וארץ גושן היתה כאי בתוך הים, שכולה מלאה טומאה, וארץ גושן מוגדר בצניעות מזכותה של שרה, והארץ ההוא ירשו אחר כך ממנה אברהם, ושוב יצחק ויעקב, שגם קדושתם התפשטה על ארץ זו. ולכן ארץ גושן היא 'מיטב' הארץ, כי אין טוב אלא תורה (אבות ו-ג). ומצינו בלידת משה, ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב-ב), ובמדרש (שמו"ר א-ב) שנולד כשהוא מהול ע"כ. הרי כי 'טוב' רומז על קדושת מדת יסוד. והפוגם בברית נקרא 'רע', כמו שנאמר ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' (לה-ז). וגושן היא מיטב הארץ, אי קטנה של קדושה מוקפת בטומאה מכל סביבותיה.

ומעתה יש לומר כי המצריים הרודפים אחר תאוות לבם, לא היו יושבים בארץ גושן, שהשפעתה קדושה ופרישות לגדור גדר, ואצלם לא היתה גושן מיטב הארץ, רק לישראל קדושים, שגם פרעה הכיר בקדושתם, שראה את יוסף עומד בקדושה, הן בבית פוטיפר, וגם אחר זה כאשר בנות צעדה עלי שור (מט-כב), וכמבואר בתרגום יונתן שלא נשא את עיניו להסתכל ע"ש. על כן אמר ואתנה לכם את 'טוב' ארץ מצרים, כי לבית יעקב אין במצרים יותר טוב ממנה. – ועל כן אמר יוסף, וישבת בארץ גושן והיית קרוב אלי, כי מדת יוסף היא קדושה ופרישות מטומאת מצרים, וכאשר תשבו בארץ גושן תהיו קרובים אלי, לחיות במצרים בקדושה.

וראיתי לספר על הרה"ק רבי יהודה מדזשיקוב זצ"ל, שכאשר הגיע לירושלים, הלכו מקורביו לחפש לו דירה, וכאשר הראו לו דירה אחת ושתיים, השיב שאינו טוב. ולא הבינו איזה פסול הוא מצא בהדירה. שוב הראו לו דירה אחרת, ועלה במדריגות עד הדלת, אמר שזהו טוב ואין צורך לו לראותו בפנים. וכאשר תמחו על הדבר, השיב להם, עליתי במהדריגות וספרתי עשרים ושש מדריגות, כמנין שם הוי"ה, זו דירה טובה בשבילי ע"כ. והיינו כי דירה טובה מתבטא אצל כל אחד באופן אחר, ועל דרך זה היתה ארץ גושן, לבני ישראל שהם גדורים, הרי זו ארץ טובה.

*

רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע דלכאורה מדוע זה בכו עכשיו בשעת שמחה על החורבן שבעתיד. ברם כידוע נחרבו בתי המקדש בגלל שנאת חנם. והנה, כאשר נפגשו יוסף ובנימין, והרגישו כי הפירוד ביניהם עד כה נגרם בשל שנאת חנם, מיד ראו את החורבן, שאף הוא היה תוצאה של שנאת חנם. לפיכך בכו על כך, ששנאת חנם זו, אשר גרמה עכשיו לתוצאות כאלה, תגרום גם בעתיד לחורבנות ע"כ.

ולכאורה שנאת האחים ליוסף היתה סיבה לזה, וכמו שנאמר (לז-ב) ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם וגו', וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום. והם דנו אותו כרשע עובר עבירה, בעל לשון הרע, וכמבואר בכלי יקר, דלכן השליכו אותו לבור רק אין בו מים (לז-כד), אבל נחשים ועקרבים יש בו (שבת כב.), כי בעלי הלשון נידונים בנחשים, כמו שנאמר (במדבר כא-ב) וידבר העם באלקים ובמשה, וישלח ה' בעם את הנחשים, יבוא הנחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה ע"ש. ואם כן שנאה זו יוסף גרם כן לעצמו.

ונראה כי במצות תוכחה, הקדים הכתוב (ויקרא יט-ז) לא תשנא את אחיך בלבבך, ושוב אמר, הוכח תוכיח את עמיתך. ויש לומר כי הסיבה שאין בני אדם מקבלים תוכחה, כי חושבים שהתוכחה בא מצד שהמוכיח הוא איש מבקר, מחפש ביקורת על בני אדם, על כן כשרואה איזה דבר הוא שמח לומר על זה ביקורת. או שהמוכיח מחשיב את נפשו בזה, שהוא עדיף וחשוב יותר, ומופלג על ידי זה יותר מחבירו. אמנם אם היה מכיר שהתוכחה בא בשביל שהמוכיח הוא אוהבו, ומבקש טובתו וחס עליו שלא ישל בעולם הזה ובעולם הבא, אז היה מקבל התוכחה. ועל דרך שאמרו (ערכין טז:) אמר רבי יוחנן בן נורי, מעיד אני עלי שמים וארץ, שהרבה פעמים לקה עקיבא בן יוסף על ידי שהייתי קובל עליו [כשהייתי רואה בו דבר גנאי] לפני רבן גמליאל, וכל שכן שהוסיף בי אהבה, לקיים מה שנאמר (משלי ט-ח) אל תוכח לך פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך ע"כ.

ולכן הקדים הכתוב 'לא תשנא את אחיך בלבבך', ורק אחר זה 'הוכח תוכיח את עמיתך', כי אם ירגיש

עמיתך השנאה אליו בלבבך, לא יעשו דבריו עליו רושם, ולא תגיע בהתוכחה להתכלית. ורק כאשר לא ימצא על המוכיח שמץ שנאה, אז יכיר שהתוכחה נאמרה מתוך האהבה לטובתו, ואז תתקיים הוכח לחכם ויאהבך.

והנה השבטים דנו מתחלה את יוסף לבעל לשון הרע, ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, שרוצה יוסף להשפיל אותם בעיני אביהם, אשר רק הוא יהיה נחשב בעיניו, וישראל אהב את יוסף מכל בניו. אבל לאמיתו, יוסף הביא הדבה לאביהם מגודל אהבתו אליהם, ועל דרך שהיה רבי יוחנן בן נורי קובל על רבי עקיבא לפני רבו.

ודבר זה יוכל להתברר, כאשר רואה שבשאר דברים המוכיח עומד לצדו להיות לו לעזר בעת צר וכדומה, זאת אומרת שהתוכחה לא בא עבור ביקורת או להשפילו, אלא לתכלית טובתו, כי רואה הוא מסירת נפשו של חבירו לטובתו בשאר הענינים. ולכן כעת כאשר נמסרו האחים בידו של יוסף ליקח מהם נקם, להיות לו לעבדים. ולעומת זה יוסף מראה אליהם גודל חיבתו, ואמר אני יוסף 'אחיכם' אשר מכרתם אותי מצרימה (מה-ד), וכמו שפירש האור החיים הק', אני מתנהג עמכם במדת האחוה, וכאילו לא היה הדבר ההוא. וגם סמך לומר 'אחיכם אשר מכרתם', לומר שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני ע"ש. וביקש אותם לירד אליו מצרימה, והוא מקבל על עצמו לכלכל אותם, כי עוד חמש שנים רעב. אז באו להזכרה כי הוא יידד נאמן להם, ומה שהביא דבתם רעה אל אביהם, היה רק מגודל אהבתם אליהם, ונתברר להם כעת ששנאת חנם היתה ביניהם, על כן בכו אז על חורבן בית המקדש שתבא עבור שנאת חנם.

וכאשר מתעוררים ביום תענית, לפשפש בהמעשים ולשוב אל ה', יש לשום על לב להתבונן, אם יש אצלו שנאה לעמיתו, ולשרש אותה מקרבו. ולהוסיף יותר באהבת ישראל, לגמול חסד בגופו ובממונו לאחרים, ואז נזכה לראות בקרוב בבנין ציון וירושלים במהרה בימינו אמן.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' ישראל באדאנסקי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בני לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' שלמה ברוך פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בני למול טוב	מוה"ר ר' גבריאל טובל הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' מרתני פרנס הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' משה יוסף גלויבער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בני למול טוב
---	--	--	---	--

